

Nógrádvármegye címeréről.

Irta: *Miskolczy-Simon János.*

Az I. Ferdinánd idejében hozott 1550. évi LXI. törvénycikk elrendelte, hogy a vármegyék, mint jogi hatóságok és elsőfoku biráskodási testületek, állandó saját hivatalos pecsétet használjanak; ha pedig ilyen jelvényük még nincs, kérjenek a királytól.

A vármegyének, mint jogi fogalomnak, a középkor végéig nem volt külön pecsétje. Oklevelei azon egyének családi pecsétjei alatt keltek, akik a vármegyét időnként reprezentálták. Rendszerint a várispán (később főispán) vagy az általa kinevezett alispán (előbb udvarbiró) és a III. Endre óta választott négy szolgabíró pecsétjeivel látták el a kiadott okiratokat. Tehát öt egyének együttes jelenléte vált szükségessé, amikor a megye, mint jogi személy, oklevelet akart kiadni.

A történeti adatok szerint Somogy megye volt az első, mely az öt pecsét helyett egységes jelvényt, cimert kezdett használni, melyet 1498-ban nyert II. Ulászló királytól.

Az 1550. évi törvénynek nem lett mindjárt foganata az országban. Szatmár, Békés megye csak a XVIII. században tett e rendelkezésnek eleget, mindaddig az ötpecsétes rendszer mellett állította ki okleveleit.

Mocsáry Antal Bél Mátyás nyomán közli, hogy Nógrádmegye I. Mátyás királytól kapta állítólag a mai címerét. Erre nézve azonban nincs semmi történeti nyom, sőt a címer bővüléséről szóló későbbi tényleges adatok ennek ellentmondanak.

Nógrádvármegye 1551-ben kért cimert a királytól. A fenmaradt s Mocsáry könyvében is látható pecsétlenyomat szerint a vármegye legrégebbi címere a következő volt: kerek talpu paizsban egyenes kardot tartó, páncélos, sisakos vitéz. A paizson ötágú leveles korona. A paizsbeli vitéz lába mellett az 1551. évszám. Körirat: *Sigillum Comitatus Newgradiensis.* (Nógrádmegye monografiája 451. l. Mocsáry Antal: *Nógrádvármegye Esmertetése* IV. k. 3. l. és Radványi: *Historia Comitatus de Nógrád.*) A másik pecsétnyomó 1655-ben készült. Ezen az a bővített címer látható, melyet a vármegye

akkori főispánja, gróf Forgách Ádám, Lipót koronázása alkalmával eszközölt ki III. Ferdinánd királytól. Ez a következő: csücsköstalpu paizsban jobbra néző, páncélos, sisakos magyar vitéz, jobbában kivont kardot tart, baljával pedig Magyarország címeres, tojásdad alakú pajzsára támaszkodik. Körirata, vagy legendája: *Sigillum Comitatus Neogradiensis.* (Közölve ez is Mocsárynál.) Mind az első, mind a második címeres levél alkalmasint Fülek várának Thököly által történt elfoglalása alkalmával semmisült meg 1683-ban, amidőn az ott levő vármegyei levéltár nagy része elpusztult. Bizonyára megvolt ezen címerlevele Nógrádvármegyének, amint hogy a szomszédos Hontvármegye ma is levéltárában őrzi az 1550. február 12-én nyert címerlevelét. Az 1655. évi pecsétnyomót, mely idővel a Nemzeti Múzeumba került, használta Nógrádmegye egész II. József császár idejéig. Azután tudunkkal 1813-ban és 1836-ban készített új pecsétnyomót az 1655. évihez hasonló véséssel. Ma is ezen mintát használja.

Az összes magyar vármegyék címereinek valamelyes megállapítása legutóbb akkor történt, midőn az országház új épülete részére 1891-ben a belügyminiszter bekérte a vármegyék hitelesített címereit. Nógrádvármegye agilis alispánja, Scitovszky János az ügy tárgyalása idején figyelembe vette Nagy Iván akadémikus történetirónk, továbbá Baloghy Dezső vm. levéltárnok írásba foglalt véleményét s az országos levéltár véleményadását is, miután a Királyi Könyvekben nem volt feltalálható a címeradomány-levél fogalmazata. Fontos kérdés volt a címer színeinek megállapítása, mint hogy a régi pecsétnyomókon tudvalevőleg még nincsenek színjelző rovátkolások. (A vármegye mai pecsétjein sincs feltüntetve a színjelzés.) Baloghy erre nézve a maga részéről nem adott véleményt, azonban közölte — nagyon helyesen — a levéltárban levő régi címeres zászlók leírását. Nagy Iván ezek figyelmen kívül hagyásával horpácsi otthonában a keze ügyében levő adatok (Radványi, Mocsáry munkája) és az élő gyakorlat nyomán írta össze észrevé-

teleit. Ő a vármegye szineit a kék-aranyat fogadta el, azon ismert tényre is támaszkodva, hogy a vármegye hajdai emberi emlékezetet meghaladó idők óta sárga zsinóros kék posztóruhát viselnek. Ő tehát a paizs mezejét kéknek vette, ami a legáltalánosabb szín a családok cimereiben is. A heraldika törvénye szerint színre (kék, vörös, fekete, zöld) fém (arany vagy ezüst) alkalmazandó és viszont. A páncélos vitézt aranyozottnak fogadta el, hivatkozva arra is, hogy midőn 1835-ben a felépült új megyeháza nagyterme fölé a kőbe vésett cimert odahelyezték (melyet azóta egy újabb, a mai váltott fel), akkor azon a címeren a páncélos, sisakos vitéz aranyozott volt.

Az országos levéltár — a józan címerkritika alapján — mellőzte az arany páncélatot s azt természetes színűnek, tehát ezüstnek vette. Egyébként a sablónos kék paizs szint elfogadta, történeti dokumentum ismeretének hiányában. Erre nézve indokolásként csupán Lencső Mihály Jánosnak Pesten 1839-ben kiadott „Magyar törvényhatósági cimlap”-jára utalt, melyben ilyen színezéssel van feltüntetve Nógrádvármegye cimere. Ugyanitt az általánosan elterjedt kék-arany, vörös-ezüst takarók is szerepelnek.

A vármegye is ezen alapra helyezkedve elfogadta, illetve megtartotta az ezüst páncélt, kék mezőt. Scitovszky alispán 7106—1891. sz. alatt hitelesített is egy primitív címerfestményt, mely azonban rajz és festés tekintetében több kivánnivalót hagy fenn, a megye által elfogadott alapelvek mellett is. A címerügy aktája alispáni intézkedés folytán a levéltár vasládájába helyeztetett el, az armálisokhoz.

Nógrádvármegyének szorosán vett közre hitelű, fides forensissel bíró cimere ezidőszerint nincs, minthogy eredeti címerlevele megsemmisült, hiteles másolata nem maradt fenn, azóta pedig új címet egyik királytól sem kért, a jogszerző gyakorlatban használt régi címerét a belügyminisztériumnál sem hitelesíttette. Ily körülmények közt vizsgálnunk kell a fides historicá-t, mely a hivatali hitelességnek alapját szokta képezni. A történeti valóság megállapításánál mindig a legrégebb adatokra kell támaszkodnunk. Maga a címer szerkezete, a címeralak a lényegesebb dolgokban nem ké-

pezi vita tárgyát, de igenis a címer színezése, mely a fennmaradt régi pecsétlenyomatokról nem vehető ki. Minthogy erről régi írásos emlékek nem szólnak, egyedül a régi zászlók vizsgálására vagyunk utalva. Ezek kétségtelenül jelentős történeti emlékek s más egykorú adatok hiányában is elfogadhatóan megoldják a kérdést.

Címeres zászlók az 1663., 1797., 1801. és 1809. évekből maradtak fenn, a rajtuk levő feliratok szerint. A paizsban levő páncélos vitéz ezeken sehol sem aranyozott, hanem mindenütt sötétkék, illetve ezüst színű. A kérdésnek ez a része — azt hiszem — végérvényesen el van intézve. A zászlók közül az 1801 évi, mely Alexandra Pawlovna orosz nagyhercegnőnek, József nádor feleségének ajándéka, teljesen borítva van mindkét oldalon művészi arany és ezüst himzéssel s csupán ennél fogva is ezeket ér. Egyik oldala Magyarország patronáját, a másik pedig Hont- és Nógrádmegye címerét mutatja. Itt ezüst mezőben ezüsttel diszitett vaspáncélos vitéz látható, amire nem lehet sokat alapítani. Az 1809. évi insurrectionális zászlón, hol Magyarország cimere mellett egyik sarokban a gr. Zichy család, a másikban Nógrádmegye kis alakú cimere látható, a Zichyek pajzsához hasonlóan már kék mezőben áll a páncélos vitéz. Ezeknél többet mond az 1797. évi zászló, mely időrend tekintetében korábbi. Ezen vörös mezeje van a paizsnak. Teljesen autentikusnak kell tekintenünk az 1663. évi két darab selyem zászló festményét, melyeken jól kivehetőleg szintén vörös színű a paizs mezeje. Az egyik már teljesen el van rongyolódva, a másik azonban mindkét oldali szép és művészi olajfestményével teljesen ép állapotban maradt fenn harmadfél század múltán is.

A nemzetiszínű fanyelű, lándzsás végű, aranyrojtos nagy zászló végére két fehér selyem szalag van illesztve, melyeken a következő felírás van kihimezve: „Királyunk szabadságunkért”. — „Gróf Zichy Domokosné”. Ez a két szalag azonban jóval későbbi eredetű, mint maga a zászló, melynek készítése idején a Zichyek még sem grófok, sem nógrádmegyei birtokosok nem voltak.

Az aranyfestékekkel vízszintesen hermelinezett kék brokát selyem zászló nemcsak régisé-

généel hanem művészi festményeinél fogva is értékes műkincsét képezi a vármegyének. Kár, hogy sehol nem volt még reprodukálva, a vármegye monografiájában sem. Egyik oldalán Krisztus olajfestésű mellképe látható, kezében az ország almájával. Valamely jelesebb festő műve lehet. A kép felett a következő aranybetűs epigraphia áll: „Non nobis domine sed nomini tuo da gloriam“ (Urunk, ne minékünk, hanem a Magad nevének szerezz dicsőséget!), alája pedig az 1663. évszám van pingálva, szimmetrikusan kétfelé osztott (16—63) kétségtelen hitelű aranybetűjegyekkel. A másik oldalon Nógrád vármegye cimere látható, felette „Comitatus Neogradiensis“, alatta pedig „amat victoriam“ (és még egy ötbetűsnek látszó elmosódott szó) felírás. Az itt lefestett cimert a következőképpen írhatjuk le: Egyenesen álló, kétkarélyos, csücsköstalpu paizs, melynek vörös mezejében hármazöld halmon szembenálló vitéz látható, a könyöknél és térdnél arany vértcsuklóval ellátott ezüstös páncélban, mely alól a deréköv aranyrojtjai tűnnek elő. A vitéz, melynek ezüstös nyílt hadisisakjára felülről és két oldalt három struccotoll hajlik vissza, jobbában függélyesen álló, arany markolatu egyenes kardot tart, balkezevel pedig egy tojásdad alakú vértre támaszkodik, mely ballábát elfedi s mely Magyarországnak következően blazonálható (nem helyes) címerét mutatja: tojásdad alakú hasított paizs jobboldali ezüst mezejében három vörös pólya, a baloldali vörös mezőben a zöld halomra helyezett arany koronából ezüst kettős kereszt emelkedik ki. Az egész (vármegyei) címerpaizs felett arany korona, oldalt pedig arany-ezüst foszlányszerű takaró látható.

A történelemben fel van jegyezve, hogy gróf Forgách Ádám, Nógrád vármegye főispánja és érsekújvári kapitány Nógrád és a szomszéd vármegyék felkelt nemességével 1663 augusztusában Párkánynál megtámadta a törököt, azonban csatát veszített. Nagyon valószínűnek látszik, hogy Forgách főispán, ki 1655-ben eszközölte ki a királytól a vármegye új címerét, maga készíttette ezt a két egyforma zászlót az általa vezetett nemesi felkelő seregnek. Nincs benne kétség, hogy a zászló címeréhez mintául maga az eredeti címeres levél szolgált, mely a kiállítás után nyolc év múlva még bizonyára

megvolt s csak 1683-ban semmisült meg Füleken. Ki tudja, hogy a zászlón látható szakadások és lyukak nem a régi háborus küzdelmek emlékei-e? Ez a kegyeletes gonddal őrzött lobogó bizonyára jelen volt 1686-ban Budavára diadalmas bevételénél is a vitéz nógrádi nemesekkel, kik Magyarország címerének védelmében mindenkor dicsőségesen megállták helyüket, úgy amint azt zászlójuk festménye büszkén hirdette. A legendás emlékü Rákóczi háborúiban, a szécsényi országgyűlésen — s 200 év múlva annak emlékűnnepélyén, — valamint a napoleoni harcokban számtalanszor meglengette a csatamezők haragos szele ezt az öreg zászlót és későbbi testvéreit, melyek most a vármegye archivumába zárva — de a további romlástól gondosan óva — elmélkednek a régi nagy időkről.

A tépett foszlányaiban megmaradt, 1663 évi másik zászlón is jól kivihető a vörös paizmező; ilyen színűre festették azt jó száz év múlva 1797-ben is, — az 1797. évi teljesen megegyezik az 1663-ikkal. A vitéz még itt szembe néz, nem pedig oldalt fordul, mint a későbbi címereken, továbbá a vitéz ballába itt láthatatlan az ország címeres vértjétől, míg a későbbiekben — más beállítás folytán — mindkét lába látható, melyeket ujabban sarkantyúval láttak el.

Ha felteszszük, hogy címerének megszerzése előtt is volt már vármegyénknek választott színe — amire ugyan nem tudunk történeti példát, — bizonyára azt kívánta megörökíteni címerében is. A heraldika szabályai szerint a családi szín az a két máz, amelyet a paizs mezeje és a fő címerkép mutat. A címerkép járulékainak s a sisaktakaróknak színe természetesen nem vehető figyelembe. Természetes színnél az ahhoz legközelebb álló heraldikai színt vesszük, pl. a természetes színű oroszlán — arany, a páncélos alak — ezüst, hacsak az arany külön jelölve nincs. Látjuk a fentebbiekből, hogy Nógrád vármegyének színe nem kék-sárga és nem is kék-fehér, hanem vörös-fehér, illetve vörös-ezüst. A vármegye hajduszemélyzetét ennek megfelelően fehér zsinórzatu vörös posztóruha illetné. A ma használt kék-sárga szín 100—120 évnél korábban aligha volt nálunk gyakorlatban. A franciák ellen felkel-

teleit. Ő a vármegye szineit a kék-aranyat fogadta el, azon ismert tényre is támaszkodva, hogy a vármegye hajdai emberi emlékezetet meghaladó idők óta sárga zsinóros kék posztóruhát viselnek. Ő tehát a paizs mezejét kéknek vette, ami a legáltalánosabb szín a családok cimereiben is. A heraldika törvénye szerint színre (kék, vörös, fekete, zöld) fém (arany vagy ezüst) alkalmazandó és viszont. A páncélos vitézt aranyozottnak fogadta el, hivatkozva arra is, hogy midőn 1835-ben a felépült új megyeháza nagyterme fölé a kőbe vésett cimert odahelyezték (melyet azóta egy újabb, a mai váltott fel), akkor azon a cimere a páncélos, sisakos vitéz aranyozott volt.

Az országos levéltár — a józan cimerkritika alapján — mellőzte az arany páncélatot s azt természetes színűnek, tehát ezüstnek vette. Egyébként a sablonos kék paizsint elfogadta, történeti dokumentum ismeretének hiányában. Erre nézve indokolásként csupán Lencső Mihály Jánosnak Pesten 1839-ben kiadott „Magyar törvényhatósági cimlap“-jára utalt, melyben ilyen színezéssel van feltüntetve Nógrádvármegye cimere. Ugyanitt az általánosan elterjedt kék-arany, vörös-ezüst takarók is szerepelnek.

A vármegye is ezen alapra helyezkedve elfogadta, illetve megtartotta az ezüst páncélt, kék mezőt. Scitovszky alispán 7106—1891. sz. alatt hitelesített is egy primitív cimerfestményt, mely azonban rajz és festés tekintetében több kívánnivalót hagy fenn, a megye által elfogadott alapelvek mellett is. A cimerügy aktája alispáni intézkedés folytán a levéltár vasládájába helyeztetett el, az armálisokhoz.

Nógrádvármegyének szorosán vett közhitelű, fides forensissel bíró cimere ezidőszerint nincs, minthogy eredeti cimerlevele megsemmisült, hiteles másolata nem maradt fenn, azóta pedig új cimert egyik királytól sem kért, a jogszerző gyakorlatban használt régi cimere a belügyminisztériumnál sem hitelesítette. Ily körülmények közt vizsgálnunk kell a fides historicát, mely a hivatali hitelességnek alapját szokta képezni. A történeti valóság megállapításánál mindig a legrégebb adatokra kell támaszkodnunk. Maga a cimer szerkezete, a cimeralak a lényegesebb dolgokban nem ké-

pezi vita tárgyát, de igenis a cimer színezése, mely a fennmaradt régi pecsétlenyomatokról nem vehető ki. Minthogy erről régi írásos emlékek nem szólnak, egyedül a régi zászlók vizsgálására vagyunk utalva. Ezek kétségtelenül jelentős történeti emlékek s más egykorú adatok hiányában is elfogadhatóan megoldják a kérdést.

Cimeres zászlók az 1663., 1797., 1801. és 1809. évekből maradtak fenn, a rajtuk levő feliratok szerint. A paizsban levő páncélos vitéz ezeken sehol sem aranyozott, hanem mindenütt sűrke, illetve ezüst színű. A kérdésnek ez a része — azt hiszem — végérvényesen el van intézve. A zászlók közül az 1801 évi, mely Alexandra Pawlovna orosz nagyhercegnőnek, József nádor feleségének ajándéka, teljesen boritva van mindkét oldalon művészi arany és ezüst himzéssel s csupán ennél fogva is ezeket ér. Egyik oldala Magyarország patronáját, a másik pedig Hont- és Nógrádmegye cimereit mutatja. Itt ezüst mezőben ezüsttel diszitett vaspáncélos vitéz látható, amire nem lehet sokat alapítani. Az 1809. évi insurrectionális zászlón, hol Magyarország cimere mellett egyik sarokban a gr. Zichy család, a másikban Nógrádmegye kis alakú cimere látható, a Zichyek pajzsához hasonlóan már kék mezőben áll a páncélos vitéz. Ezeknél többet mond az 1797. évi zászló, mely időrend tekintetében korábbi. Ezen vörös mezeje van a paizsnak. Teljesen autentikusnak kell tekintenünk az 1663. évi két darab selyem zászló festményét, melyeken jól kivehetőleg szintén vörös színű a paizs mezeje. Az egyik már teljesen el van rongyolódva, a másik azonban mindkét oldali szép és művészi olajfestményével teljesen ép állapotban maradt fenn harmadfél század múltán is.

A nemzetiszínű fanyelű, lándzsás végű, aranyrojtos nagy zászló végére két fehér selyem szalag van illesztve, melyeken a következő felírás van kihimezve: „Királyunk szabadságunkért“. — „Gróf Zichy Domokosné“. Ez a két szalag azonban jóval későbbi eredetű, mint maga a zászló, melynek készítése idején a Zichyek még sem grófok, sem nógrádmegyei birtokosok nem voltak.

Az aranyfestéssel vízszintesen hermelinezett kék brokát selyem zászló nemcsak régisé-

généel hanem művészi festményeinél fogva is értékes műkincsét képezi a vármegyének. Kár, hogy sehol nem volt még reprodukálva, a vármegye monografiájában sem. Egyik oldalán Krisztus olajfestésü mellképe látható, kezében az ország almájával. Valamely jelesebb festő műve lehet. A kép felett a következő aranybetűs epigraphia áll: „Non nobis domine sed nomini tuo da gloriam“ (Urunk, ne minékünk, hanem a Magad nevének szerezz dicsőséget!), alája pedig az 1663. évszám van pingálva, szimmetrikusan kétfelé osztott (16—63) kétségtelen hitelű aranybetűjegyekkel. A másik oldalon Nógrádvármegye cimere látható, felette „Comitatus Neogradiensis“, alatta pedig „amat victoriam“ (és még egy ötbetűsnek látszó elmosódott szó) felírás. Az itt lefestett cimert a következőképpen írhatjuk le: Egyenesen álló, kétkarélyos, csücsköstalpu paizs, melynek vörös mezejében hármazöld halmon szembenálló vitéz látható, a könyöknél és térdnél arany vértcsuklóval ellátott ezüstös páncélban, mely alól a deréköv aranyrojtjai tűnnek elő. A vitéz, melynek ezüstös nyílt hadisisakjára felülről és két oldalt három struccotoll hajlik vissza, jobbában függélyesen álló, arany markolatu egyenes kardot tart, balkezevel pedig egy tojásdad alakú vértre támaszkodik, mely ballábát elfedi s mely Magyarországnak következően blazonálható (nem helyes) címerét mutatja: tojásdad alakú hasított paizs jobboldali ezüst mezejében három vörös pólya, a baloldali vörös mezőben a zöld halomra helyezett arany koronából ezüst kettős kereszt emelkedik ki. Az egész (vármegyei) címerpaizs felett arany korona, oldalt pedig arany-ezüst foszlányszerű takaró látható.

A történelemben fel van jegyezve, hogy gróf Forgách Ádám, Nógrádvármegye főispánja és érsekújvári kapitány Nógrád és a szomszéd vármegyék felkelt nemességével 1663 augusztusában Párkánynál megtámadta a törököt, azonban csatát vesztett. Nagyon valószínűnek látszik, hogy Forgách főispán, ki 1655-ben eszközölte ki a királytól a vármegye új címerét, maga készítette ezt a két egyforma zászlót az általa vezetett nemesi felkelő seregnek. Nincs benne kétség, hogy a zászló címeréhez mintául maga az eredeti címeres levél szolgált, mely a kiállítás után nyolc év múlva még bizonyára

megvolt s csak 1683-ban semmisült meg Füleken. Ki tudja, hogy a zászlón látható szakadások és lyukak nem a régi háborus küzdelmek emlékei-e? Ez a kegyeletes gonddal őrzött lobogó bizonyára jelen volt 1686-ban Budavára diadalmas bevételénél is a vitéz nógrádi nemesekkel, kik Magyarország címerének védelmében mindenkor dicsőségesen megállták helyüket, úgy amint azt zászlójuk festménye büszkén hirdette. A legendás emlékü Rákóczi háborúban, a szécsényi országgyűlésen — s 200 év múlva annak emlékűnnepélyén, — valamint a napoleoni harcokban számtalanszor meglengette a csatamezők haragos szele ezt az öreg zászlót és későbbi testvéreit, melyek most a vármegye archivumába zárva — de a további romlástól gondosan óva — elmélkednek a régi nagy időkről.

A tépett foszlányaiban megmaradt, 1663 évi másik zászlón is jól kivihető a vörös paizsmező; ilyen színűre festették azt jó száz év múlva 1797-ben is, — az 1797. évi teljesen megegyezik az 1663-ikival. A vitéz még itt szembe néz, nem pedig oldalt fordul, mint a későbbi címereken, továbbá a vitéz ballába itt láthatatlan az ország címeres vértjétől, míg a későbbiekben — más beállítás folytán — mindkét lába látható, melyeket ujabban sarkantyúval láttak el.

Ha felteszszük, hogy címerének megszerzése előtt is volt már vármegyénknek választott színe — amire ugyan nem tudunk történeti példát, — bizonyára azt kívánta megörökíteni címerében is. A heraldika szabályai szerint a családi szín az a két máz, amelyet a paizs mezeje és a fő címerkép mutat. A címerkép járulékainak s a sisaktakaróknak színe természetesen nem vehető figyelembe. Természetes színnél az ahhoz legközelebb álló heraldikai színt vesszük, pl. a természetes színű oroszlán — arany, a páncélos alak — ezüst, hacsak az arany külön jelölve nincs. Látjuk a fentebbiekből, hogy Nógrádvármegyének színe nem kék-sárga és nem is kék-fehér, hanem vörös-fehér, illetve vörös-ezüst. A vármegye hajduszemélyzetét ennek megfelelően fehér zsinórzatu vörös posztóruha illetné. A ma használt kék-sárga szín 100—120 évnél korábban aligha volt nálunk gyakorlatban. A franciák ellen felkel-

lések idején sok vármegye ilyen szinnel szerepelt. (Pl. Borsodvármegyének fekete-sárga a színe a régi cimere szerint, de azért szintén kék-sárga színt használ azon odiózus színösszetétel helyett.) Ekkoriban kerül először zászlónkra is a kék paizsmező. Igaz, hogy a gácsi várban levő régebbi vármegyei cimere is kék mezőt tüntet fel, de ez hitelesség tekintetében nem mérhető össze az 1663. évi zászlóval. A gácsi festmény már a cimerelevél elpusztulása utáni időkben keletkezhetett, sablonos színmintára.

Az 1663-iki zászló cimerefestményén egy pár hiba is észlelhető. Nevezetesen itt a vitéz ezüst sisakja mellett levő három struccotoll nincs külön színnel jelölve, a későbbi zászlókon ezt helyesen piros-zöld színnel ábrázolták. Továbbá

Magyarországnak ovális vértbe foglalt cimere a valóságnak megfelelően a következőleg helyesbitendő: hasított pajzs, melynek jobb mezeje vörössel és ezüsttel hétszer van vágva, a baloldali vörös mezőben zöld hármashalom középsőjére helyezett arany koronából ezüst kettős kereszt emelkedik ki. A későbbi cimereken ez helyesen van festve.

Magyarország legtöbb vármegyéjének és régi városának cimere ma még nincs hitelesen megállapítva a részletekre kiterjedő pontossággal. Nógrádmegye teljesen jogszerűen és történeti alapon használja mai cimereit, erre nézve csupán a kevésbé lényeges dologban, a színezés kérdésében kívántunk más alapra helyezkedni, a történeti kutatás világánál.

Armális levelek Pozsonyvármegye levéltárában.

Közli: *Spalovszki Gyula.*

A már nagyjában kész, de nyilvánosságra még nem került „Pozsonyvármegye nemesi könyve” összeállítása közben elég számos armális levél került fölszínre, eredeti és másolat.

Ezeket most a levéltárban összerendezve őrizzük.

Az eredetiek nagy részéről meg nem mondható, hogyan kerültek a levéltárba; némi-lyet a hatóság vett el jogtalan birtokosától, néha azért, mert hamisnak találta; másokat letétül kapott a levéltár. Ezeknél a származást megjelöljük. A többi különböző helyekről került elő, többnyire véletlenül.

A másolatok részben a nemesi vizsgálatok során, részben a nemességvitató perekben, vagy nálunk hirdetésre került tanulevelekben, sőt polgári perekben és nem peres birói, meg magán iratokkal jutottak a levéltárba.

Ez alkalommal adjuk az *eredetiek* betűsoros jegyzékét, megemlítvén (teljesség okáért) azokat is, amelyek (eredetben) nem őriztetnek ugyan a pozsonyvármegyei levéltárban, de itteni közlevéltárakban találhatóak. Ezeknél meg kellett elégednünk a rövid jelzéssel, ismertetésük most még nem adható.

A másolatban őrzött ilyen oklevelek ismertetésére később kerül majd a sor.

A sorrendet a szerzők nevének kezdőbetűi határozzák meg.

Aschoti. Sopron, 1625. X. 1. Szerző A. Márton. Cimer . . . zöld mezőn lovagló ifju vitéz, fekete kucsmával, jobbjában vörös lobogó, vállára vetve, baljában a kantár; oromdisz: ? foszlányok? Kihirdetve Pozsonyomban (Szencz, 1629.) — Bőrhártya; a cimert föltüntető egyharmadrésznnyi sáv a pecséttel együtt az okmány egész magasságában hiányzik; lehasítva? leégetve?

Bakó. RUD.-tól. A pozsonyi társkáptalan közlevéltárában.

Barbel. Kaldi alias Barbel, l. azt.

Barlobas — de Wylchych. Prága, 1579. IV. 1. — Szerzők B. Lőrinc, fia János. Cimer haránt osztott pajzs jobb arany felében sziklán álló szerecsen ijját feszítve, a kék bal félben dombon szemben álló szarvast veszi célba;*) oromdisz: a pajzsbelivel egyező szerecsen; foszlányok: kék-arany || arany kék. — Kihirdetve Trencsénomban (Trencsén, 1579). Bőrhártya, a hajlatokban valamelyest rongált.

*) Wildschütz; innen a melléknév?